

Nieuwsbrief
Jaargang
09

Nummer
28

Oktober 2017

NIEUWSBRIEF JOE ENGLISH, KUNSTSCHILDER

Beste Kunstvriend,

Noteer alvast in uw agenda voor 2018 de volgende data in het kader van ons herdenkingsprogramma: ***'In memoriam Joe English'.***

Brugge, zaterdag 17 maart: op St.-Patricksday, voor Henry en Joe English en alle overleden familieleden, een gedachtenisviering in de Sint Salvators-kathedraal om 16u. Muzikaal opgeluisterd door het Sint-Donaaskoor.
Veurne, zaterdag 14 april: opening van de tentoonstelling "de Mystische Stad Veurne" met werk van Joe English in het Landhuis op de Markt.
Maandag 27 augustus, Requiem-concert voor Joe en zijn vrienden frontsoldaten die overleden tijdens WO I. Uitvoering door het Renaissancekoor Audite Silete.
Diksmuide, zaterdag 1 september: herdenking met bloemenhulde bij de Paxpoort en in de IJzertoren. Muzikale medewerking door het St.-Niklaaskoor.

De familie English-Goedemé en aanverwanten, wensen een respectvolle herdenking samen met alle vrienden en sympathisanten. Wij houden u verder op de hoogte via de volgende Nieuwsbrieven, en hopen u persoonlijk te kunnen ontmoeten op een van deze herinneringsdagen. Hartelijk welkom namens de leden van de vzw Joe English, kunstschilder.

In deze nieuwsbrief maakt u verder kennis met Joe's ervaringen tijdens de eerste oorlogsmaanden. Het Belgisch leger trok zich terug. De inwoners van Antwerpen sloegen op de vlucht. Beleefde Joe dit als een strategische terugtocht of was hij ook op de vlucht in deze chaotische toestand?

Piet De Baere en Co English

Colofon
Verantwoordelijke uitgever:
Joe English, Kunstschilder vzw
Vuldersreitje 2
8000 Brugge

www.joe-english-kunstschilder.be

In dit nummer
J.E.en de strijd rond Antwerpen (deel2) p.2
Tentoonstelling Mystisch Landschap p.7
Vrienden, publicaties en schenkingen p.7
agenda p.8

Joe English en Elisa Goedemé
en de strijd rond het nationale bolwerk Antwerpen

(Deel 2 over een onbekende periode uit het leven van Joe en Elisa.)

Joe werd na zijn mobilisatie ingedeeld bij het 'Regiment de Forteresse' van het 7de Linieregiment dat de forten rondom Antwerpen moest versterken. Gezien zijn leeftijd, 32 jaar, en zijn statuut van 'universitair' moest hij niet ten strijde trekken met de 7de linie naar Haacht en Tildonck (25.08.'14) of Aarschot en Leuven (8.09.'14). Tussen 14 en 26 september trokken de gevechtseenheden van het 7de linie zich volledig terug in de forten. Dat is de context van zijn briefwisseling en van het militair dossier van Joe waarover wij schreven in onze vorige Nieuwsbrief.

Onverwacht bezoek in Brasschaat

Op **3 oktober** schrijft Joe zoals gewoonlijk op zondag aan Elisa (16). Opnieuw met zwarte inkt want hij kreeg eindelijk een nieuwe inktpot. Joe heeft groot nieuws! Op woensdagavond kreeg hij een brief van Vader Henry English… hij wilde Joe bezoeken in Brasschaat! En de volgende dag op **donderdag 30 september '14** stond de bezorgde vader in Joe's kampplaats. Het was meer dan twee maanden geleden dat zij elkaar gezien of gehoord hadden. Het belangrijkste gespreksonderwerp was: wat zal er met Antwerpen gebeuren? Joe en Henry maakten zich terecht grote zorgen over de toekomst van Lieveke en Elisa die nog bij Karel en Henriette Goedemé verbleven. Vader en zoon spraken af dat Elisa met hun dochtertje terug naar Brugge zou sporen, want de Duitsers rukten van uit het Oosten op naar Antwerpen. Tot slot bedankte Joe in zijn kaartje Elisa voor het fotootje van Lieveke met tante Jette dat zij had opgestuurd… samen met een pot kwata (sic). ***"Moed en tot later dagen… Joe"***. In een volgende brief zou hij verder vertellen over Henry's bezoek.

Enkele dagen later op **6 oktober** schreef Elisa uit Brugge een hartverscheurend kaartje aan Joe (17). Het zou hun laatste schriftelijk contact worden:

Manlief, ***Brugge 6 October 1914***

We zijn hier juist aangekomen, met de dood in t' harte, het werd te gevaarlijk in Antwerpen en moesten van de nood een deugd maken.
Vader en Jette en ons kindje zijn op weg naar St.-Michiels en wachten U daar misschien! God weet het hoe het Afloopt, doch man Zoete, Gaat ons Heer U helpen om Uw kracht en moed te geven, ik smeek er om voor U.

Ge zult misschien geruster zijn nu we hier geraakt zijn om toch ons leven te sparen voor ons kindje. Moed, man lief, ik weet niet wat zeggen van droevenis omdat ge zoo ver van ons weg zijt!

1000 kussen, Liefste man, liefste man Joe

Uwe Lizie – Lieveke, Vader en zuster.

Elisa schreef dit ontroerende kaartje in het huis van de familie English op de Vrijdagmarkt nr. 1, gelegen achter het Brugse Station. Haar vader Karel, zus Jette en Lieveke gingen tijdelijk bij haar inwonen te St.-Michiels in de Veldstraat nr. 1, het huis dat Joe in 1913 liet bouwen voor zijn gezin.

Waarschijnlijk op dezelfde dag **6 oktober** kruiste dit kaartje een brief van Joe aan Elisa. (18) Toen Joe die brief schreef had hij het kaartje van Elisa nog niet ontvangen, want hij vertelde honderduit in vervolg van zijn kaartje van 3 oktober over een nieuwe militaire taak die hij kreeg. Ook over het bezoek van Vader English die hem niet alleen sigaren bezorgde maar ook een briefje van 20 frank. Joe gaf dit geld aan Elisa via de broer van dokter Van Looveren in Brasschaat en hij voegde er nog 5 frank aan toe van zijn soldatenwedde, evenals een cheque die hij ontving van broer Willy uit Canada. Joe vertelde ook dat hij 4 dagen in de stallingen van het kasteel van de familie Thys verbleef. Hij tekende het portret van hun dochtertje en kreeg een kopje koffie… hij zou echter liever met zijn eigen familie koffie gedronken hebben. Over zijn nieuwe taak schrijft hij dat hij met 3 andere soldaten een groepje van 4 vormde. Naast Joe zelf was er de zoon van een Engelse winkel in Brugge en twee artiesten uit Brussel die net zoals Joe het statuut van 'universitair' hadden. Hun naam vermeldde hij toen niet maar wij leren hen kennen via het kaartje dat zij later samen zullen schrijven. In plaats van te graven en bomen te kappen, worden zij er met hun vieren op uit gestuurd om het oprukkende Duitse leger te observeren. Zij moeten daarbij de bevelen van hun oversten overbrengen tot bij de gevechtslinies. Tot daar het verhaal van Joe uit Brasschaat boven Antwerpen aan de hand van 10 postkaarten en 3 brieven.

Terugtocht naar Veurne?

Op **8 oktober** beveelt Koning Albert 1 dat het Belgische leger zich moest terugtrekken naar de kust. Het versterkte bolwerk Antwerpen capituleert op 10 oktober:

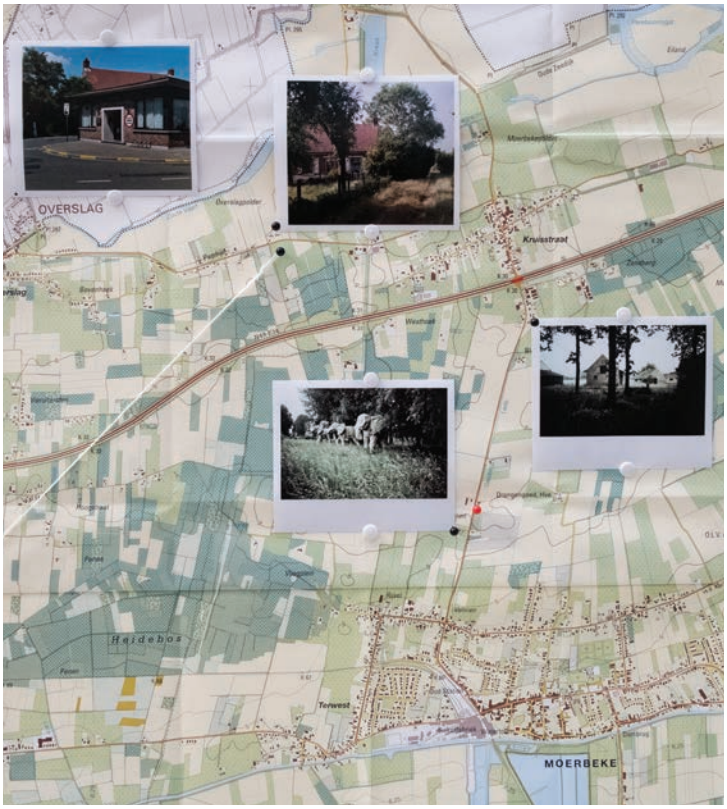
"8 octobre. Vers 19,30h., l'ordre de retraite est donné. Les Bons. (battaillons, nvdr.) doivent se diriger sur le pont de l'Escaut a St. Anne, passer sur la rive gauche et se rendre à Beveren-Waes, ou le régiment sera rassemblé."(19).

Over de periode tussen 8 oktober en Joe's aankomst in Calais eind oktober beschikken we slechts over 2 ego-documenten van Joe. Vandaar dat wij ons afvragen welke weg Joe volgde vanuit Antwerpen. Hoe kwam Joe dan terecht in Calais en niet in Veurne met zijn regiment?

Om deze vragen te kunnen beantwoorden steunen wij ons op een officiële bron van het Belgisch Legermuseum in Brussel. De terugtocht tussen 8 en 12 oktober 1914 van het 7de linieregiment uit Antwerpen werd nauwkeurig geregistreerd in het verslagboek over de geschiedenis van dit regiment door kolonel B.E.M. Dufrane. Wij veronderstellen dat Joe dezelfde 'Camino' volgde . Het regiment de Forteresse waartoe Joe en zijn 3 lotgenoten behoorden vormde waarschijnlijk de achterhoede en volgden de gevechtstroepen op een afstand. In het verslagboek werd genoteerd dat '***de voettocht werd bemoeilijkt omdat de gevolgde weg overbevolkt was. De eenheden liepen door elkaar en daarenboven waren er veel wagens en groepen met vluchtende burgers'.***(20)

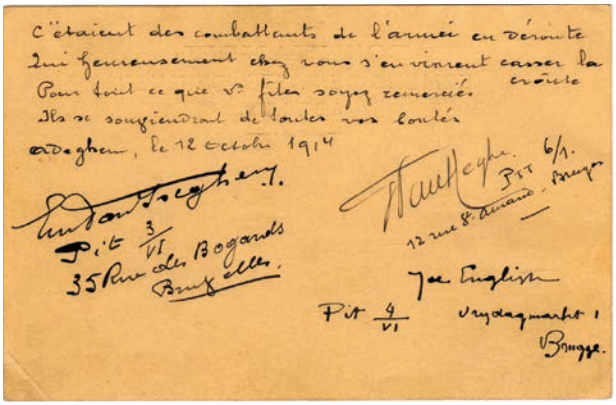
Het verslag van de 7de linie vermeldt:

- **8 oktober** om 19u30 vertrek uit Brasschaat door Antwerpen, te voet over de Scheldebrug naar St.-Anna Linkeroever en vandaar naar Beveren-Waas (tot +_12 km.)
- **9 oktober** om 2u 's nachts vertrek te voet naar Vrasene (9 km). Vandaar boven St.-Niklaas om 4u30 naar Moerbeke (20 km) over St.-Gillis en Stekene. Om 15u verder te voet naar Zelzate (9 km). Noordwaarts werd de grens met Nederland gevolgd over Zandberg, Kruisstraat en Overslag met om 19u30 aankomst in Zelzate.
- **10 oktober** om 8u werd de terugtocht verder gezet. Over Assenede en Bassevelde kwamen ze aan om 13u in Eekloo (20 km) waar zij werden ingekwartierd.
- **11 oktober** om 8u30 verzameling van de troepen aan het Station van Eekloo en om 10u vertrok het 7de linie per spoor over Maldegem en Brugge naar Veurne, waar ze bivakkeren.
- **12 oktober** vertrekken de troepen uit Veurne naar hun standplaatsen in Eggewaertskapelle en Steenkerke. Het 7de linieregiment was vier dagen onderweg geweest.

Maar Joe was er toen in Veurne niet bij! Wat was er met hem gebeurd?

Zeker weten wij dat Joe samen met 2 kompanen pas in de **nacht van 11 op 12 oktober** logeerde bij Edward De Baets in Adegem, kort voorbij Eeklo. Zij kwamen daar 24 uur later dan de hoofdtroepen aan. Daarna spoorden zij op 12/10 via Maldegem verder richting Brugge, nadat zij de familie De Baets hartelijk bedankt hadden voor kost en inwoon. (21)

C'étaient des combattants de l'armée en déroute
Qui heureusement chez vous s'en vinrent casser la croûte
Pour tout ce que vs fîtes soyez remerciés
Ils se souviendront de toutes vos bontés
Adeghem, le 12 octobre 1914
Pit 3/VI 35 Rue des Bogards Bruxelles.
Pit 6/1. 12 rue St. Amand. Bruges
Pit 4/VI Vrijdagmarkt 1 Brugge.

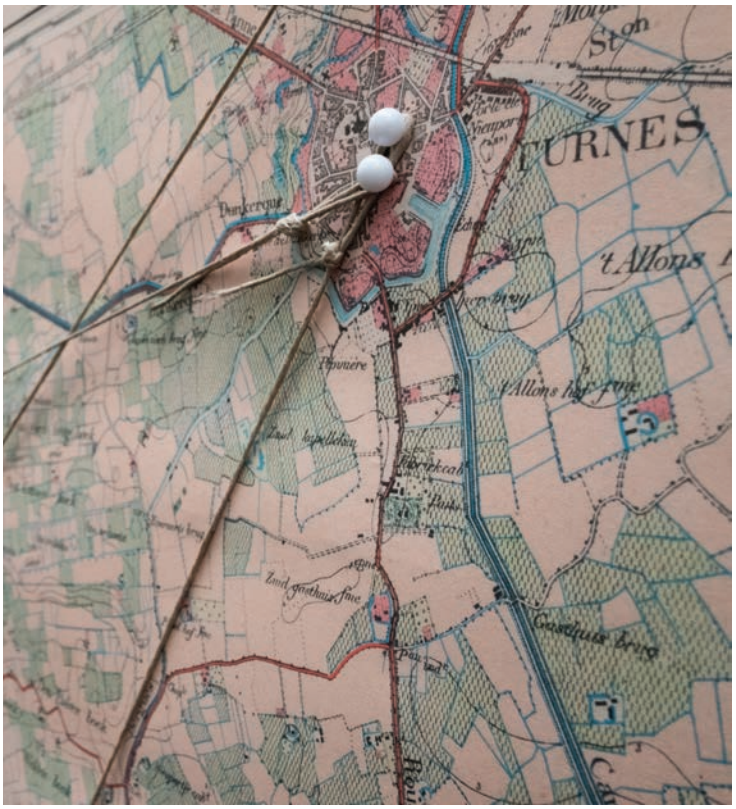
"C'étaient des combattants de l'armée en déroute
qui heureusement chez vous 's en vinrent casser la croûte.
Pour tout ce que vous fites soyez remerciés
Ils se souviendront de toutes vos bontés"

Adegem, le 12 octobre 1914

(ondertekend door 3 personen)

Links: **Em. Van Iseghem, Pit 3/VI, 35 Rue des Bogards, Bruxelles.**
Rechts boven: **Van Heghe Pit 6/1. 12 rue St.Amand –Bruges.** (auteur van het rijmpje)
Rechts onder: **Joe English, Pit 4/VI , Vrijdagmarkt 1, Brugge.**

Het is ons een raadsel wat er met Joe gebeurde in die cruciale dagen van 12, 13 en 14 oktober. Want 12 oktober is welgeteld slechts 2 dagen vooraleer het "bolwerk Brugge" door de Duitsers werd bezet. (22) Zou het mogelijk zijn dat Joe in die dagen zijn familie heeft kunnen bezoeken die in Brugge woonde in de buurt van het station? Of waren zij toen reeds gevlucht naar Engeland?

Het 7de linieregiment vertrok vanuit Eeklo op 11 oktober naar Veurne en van daaruit naar Eggewaertskapelle en Steenkerke, op 12 oktober. Eén dag rust kregen de soldaten toen na een terugtocht van ongeveer 150 km. in 4 dagen en nachten te voet of per spoor. Zij werden duidelijk opgejaagd. Want reeds op **14 oktober** werd het 7de linieregiment opgeroepen naar Ramskapelle en St.-Joris bij Nieuwpoort, bij de Uniebrug.
Het is het begin van de **Slag aan de IJzer.** De oorlog ondergaat een metamorfose: van veldslagen met oprukkende troepen naar de totale moderne oorlog te land, in de lucht en ter zee!

Getuigenis van Joe als vluchteling.

Onze veronderstelling is dat Joe op **12 oktober** niet verder naar Veurne trok, maar van uit Brugge via het spoor samen met andere zieken, gekwetsten en vluchtelingen naar Oostende werden vervoerd. Van daar uit zou hij verschepen naar Calais waar hij enkele dagen later aankwam in een militair hospitaal. Zijn militair dossier vermeldt (doc 500): ***"21.10.1914 transféré dans le Calaisis"***. Joe was tijdens de terugtocht ziek geworden. Hij was dus niet langer nuttig voor de taken van soldaat, hij kon niet vechten noch zware arbeid verrichten. Zijn militair dossier is hierover zeer duidelijk. Een toegevoegd formulier *'certificat de visite'* van het *"Hopital complementaire, 10 ième corps"* vermeldt: *"English sera admis à l'hopital étant atteint de 'Arthrite' évacué de Calais à St. Malo le 30 Xbre 1914"* (oktober). Voor Joe die graag tekende en schilderde moet deze algemene gewrichtsontsteking pijnlijk en zeer frustrerend geweest zijn.
Tot besluit van dit gedeelte van Joe's levensverhaal laten wij hemzelf aan het woord (23). Deze briefkaart is niet gedateerd, waarschijnlijk schreef hij die **eind oktober of begin november** vanuit Calais aan Vader Henry. Elisa kopieerde de tekst die Joe schreef later op briefpapier, die zij bewaarde als een relikwie. De originele kaart werd gestuurd naar zijn zussen en broer, die in Londen verbleven daar hij niet zeker was of de post in Brugge wel zou bezorgd worden!

Liefste Vader en zusters en broers,

Wat wij arm volk zonder Vaderland afzien is triestig mismoedigend. 'k Weet niet of ik nog al zou meedoen wat we doorkwamen sinds ons vertrek uit Brugge. 't Schijnt me als zouden onze leiders blij zijn van ons verlost te zijn. We zijn vier dagen op een boot in zee gebleven zonder bestemming, zonder een woord tot ons gericht, wat van ons ging geworden, zonder slaping zonder eten, zonder drinken. Hoe gelukkig gevoelen we ons hier nu op vasten grond in Frankrijk, het is er geen land van belofte er ontbreekt ons zooveel. Wij mannen van 32 jaar kunnen zoo moeilijk slikken die van alle vrijheid beroovende bevelen, die vernederende behandeling onzer overste - De Engelsche officier gedraagt zich niet als maat of de gelijke zijner soldaten, maar behandelt zijne soldaten net als "primes" zielhonden of minderwaardigen - 'k Verdraag alles gelaten wel wetende dat tegenspraak of opstand maar slechte gevolgen zou hebben. 'k Zal het wel tot het einde volhouden, 'k ben immers niet alleen? 'k Ben nog kloek en gezond.
Jammer dat zoo weinig goed nieuws tot ons komt, 'k Begin met veel anderen te geloven in een Duitsche zegepraal. En waarom wil men ons maar voort naar 't slagveld sturen. Ieder belgisch soldaat heeft toch recht zijn… (= onleesbaar geworden zin) … England en Vrankrijk ons land verlossen. Ze moeten toch niet verlangen dat de gansche mannelijke bevolking van België uitgeroeid worde.

Zou mijn kaartje U wel vinden? Zijt ge allen van Brugge weg? 'k Zou het zoo geern vernemen maar nieuws komt tot ons niet meer, och, hoe lang zullen we allen moeten wachten om van elkaar te hooren. Het einde van den oorlog - eerder niet - Te Oostende was ik te wege terug naar Brugge te komen omdat Gij seffens zoude vertrekken. De Brauwers gingen ook vluchten. Waar zit Ge toch nu?
Verre, verre van 't hertelijke warme plaatsje dat men dear home heet, zien we 't nog wel ooit weer met alles in en rondom het lijk we 't verlieten? Zie ik nog wel mijn Lieveke weer, 'k draag haar beeldje op mij en 'k en durf het niet bezien, zal ik mijn kindje behouden, zal ik nog mijn vrouw vinden met al wat Ze mij beloofde, mijn kleine lieve familie? mijn nestje - Och, 't is zoo wreed, 't is toch zoo onmenschelijk - den oorlog !!

Zijt Ge allen in England geraakt en 'k wensch het vurig, Ge zult er beter varen dan anderen en elders - nu het toch in ons Vlaanderen niet veilig is. Kunt Ge mijn kindje en vrouw helpen och 'k bid er U om, tracht ze toch bij iemand te krijgen in England, 'k wil me zelven verzekeren dat Gij het mogelijke doen zult, 'k wil hopen om het me zelve dragelijk te maken dat Ge allen goed en gezond in 't leven zijt.

'k Omhels U allen hertelijk, Vaarwel
Uw Joe

Uit dit tragische schrijven van Joe blijkt zijn gemoedsgesteldheid. Hij voelt zich ziek, van alle vrijheid beroofd en is vol angst voor de toekomst. Hij beleefde deze terugtocht als vluchteling.

Piet De Baere

Dit verhaal over Joe en Elisa is de biografische context voor het fotografisch kunstproject 'Mystisch landschap' van Sam Vanoverschelde. mystisch.samvanoverschelde.be

Voor bibliografie en aantekeningen zie www.joe-english-kunstschilder.be/N.br.27en28

Tentoonstelling ‘Mystisch Landschap’ te Diksmuide.

Sam Vanoverschelde, geboren en getogen in Diksmuide (°1973) is ‘Artist in residence’ in de IJzertoren van 2 sept. tot 31 dec. 2017. Wie had ooit gedacht dat de achterkleinzoon van Joe English en Elisa Goedemé in “HUN” monument een kunstproject zou realiseren? Honderd jaar geleden in 1916 ontwierp Joe het hoge Keltische kruis in de IJzervlakte. Elisa adviseerde in 1924 aan het pas opgerichte IJzerbedevaartcomité: “dat het ontwerp van de toren, zonder de getekende Kruiskop van Joe, op om het even welke andere uurwerktoren zou gelijken”.

In navolging van zijn overgrootvader gaf Sam zijn fotografisch project de naam ‘Mystisch’. In de loop van 1916 nam Joe deel aan een kunsttentoonstelling achter het IJzerfront met een zicht op de stad Veurne. Hij noemde het schilderij ‘de Mystische Stad’. Toen hij in oktober 1917 lid werd van de Artistieke Afdeling van het Belgisch leger, werden zijn vele schilderijen en tekeningen gegroepeerd onder de familienaam ‘de Mystische stad Veurne’. Een aantal van deze werken worden nu op videoscherm getoond in de tentoonstelling van Sam.

De ‘S’ in het woord is belangrijk. De werken van Joe zijn niet mythisch, dwz. Verwijzend naar een of ander mythologie, maar ze zijn mysterieus. De geheimzinnigheid wordt hierbij verkregen door het afwezig zijn van menselijke figuren in het Veurnse stadsbeeld. Ook op de foto’s van Sam’s mystisch geheimzinnige landschap komen weinig of geen menselijke personen voor. Het landschap zelf is het personage geworden.

Wij konden het groeiproces van Sam’s kunstproject van nabij meemaken. Het ontstond via het archiefwerk in de bewaarde briefwisseling van Joe met Elisa (zie de vorige en deze nieuwsbrief), via het reconstrueren van de mogelijke route die Joe aflegde in 1914 op de actuele en oude stafkaarten. Via het zoeken naar de locaties in het Vlaamse landschap waar Joe zou kunnen gestapt hebben, tussen Brasschaat en de Westhoek.

Sam aan het werk in de IJzertoren

Op de website die Sam samenstelde over dit project kunnen we hem volgen van dag tot dag, zoals hij te voet of met de auto de voetsporen van Joe volgde in het decor van de Vlaamse lintbebouwing. Reeds in zijn kinderjaren was Joe een verwoed stapper. Spoedig ondervond Sam dat de hedendaagse kunstenaar dat stappen wat verleerd is. Het resultaat van zijn zoektocht is de visuele reconstructie van dit landschap.
Zeker de moeite waard om Sam en Joe te volgen op de eerste verdieping van het Museum aan de IJzer. Alle Vlaamse koppen kijken met ons mee van op het ‘Gulden doek”, geschilderd met fotografische precisie door Hendrik Luyten. Deze documentaire tentoonstelling is een aanloop naar de herdenking van het overlijden van Joe English in 2018, nu bijna 100 jaar geleden.

Piet De Baere

Vrienden van de vzw Joe English, kunstschilder

In juni 2017 mochten wij ons **duizendste mailadres** toevoegen in de nieuwsbrievenlijst
998 = Linde Neels (Brugge)
999 = Frank Sinnaeve (Nieuwpoort)
1000 = Ineke Hugelier (Gent)
1001 = Jan Van Acker (Koksijde)
1002 = Antoon Van Becelaere (Diksmuide)
Graag sturen wij u onze catalogus ‘Joe’s Kunst’ als dank voor jullie belangstelling.

Joe English in recente publicaties:
- De Geest Mark, *Joe English sterft in het hospitaal, 30 aug. 1918.* In: *14-18 in honderd dagen*. Manteau, 2017, p.328-332.
- Filliaert Luc, *De Groote Oorlog op doek, Frontschilders in Nieuwpoort.* Academia Press, 2016, 144 blz.
- Huybrechts Jan, *Verdrongen verleden. De 16de (Ierse) Divisie in Vlaanderen 1917,* Polemos, 2017, 256 blz.
- Minten Luc, *Soldaat met de pen*. In: tijdschrift *Geschiedenis*, maart 2017, nr. 2, p.45.

Schenkingen:
- A.V.D.V. (Brugge) *"Eigen Volk, eigen kunst"*, jaarkalender 1932 met portret van Joe English geschilderd door Sam De Vriendt en 15 pentekeningen door J.E.
- W.P. (Harelbeke) 1. *"De Belgische Standaard"*, 1918, 7 sept. met overlijdensbericht en verslag over de begrafenis van J.E. te Steenkerke.
- 2. Tekening, potlood zwart, ingelijst *"Broeder Francesco"* door Sam De Vriendt.
- J.N. Aarschot: 4 foto's van J. E. als frontsoldaat en H.H.Zerkjes. 3 boeken over Aarschot en WO I. Warden Oom, *De Dieperik* (1913) met kaftontwerp en 3 illustraties door J.E.

Dank aan de steunende vrienden voor hun jaarlijkse bijdrage.

Agenda 2017

activiteiten met medewerking van vzw Joe English, kunstschilder

Tentoonstellingen:
- **Diksmuide, Museum aan de IJzer,** 1 sept. tot 31 december (10u – 17u) *"Mystisch landschap"*, ism. Museum a/d IJzer, VOS vredesbeweging en GoneWest, Provincie West Vlaanderen. Sam Vanoverschelde, fotograaf.

Lezingen met slide projectie: 'Over leven en werk van Joe English en Elisa Goedemé'
- **11 oktober** (om 20u.) Izegem, in Meilief, tentoonstellingszaal van Stadhuis.

Vriend worden?

Ook vriend worden kan door storten van 15€ per jaar / Steunend Vriend door gift van 50€ op rek. 121-0405563-84 van vzw Joe English,kunstschilder. Uw bijdrage is een financiële steun om verder te werken aan het A.B.C.D.E... van Joe's kunst, met de doelstelling een uitgebreide biografie te kunnen uitgeven over Leven en Werk van Joe English & Elisa Goedemé. Zo werken we samen aan het bewaren van hun kunst.

Kunstkaarten en catalogus bestellen

Ondergetekende (naam, voornaam, adres en handtekening):

.....

.....

Bestelt hierbij ..... reeks(en) 7 kunstkaarten (K 1 tot 7) = 14€ per reeks
Bestelt hierbij ..... reeks(en) 5 postkaarten (P 1 tot 5) = 10€ per reeks

(2 € per kaart) verzendingskosten inclusief vanaf minimum bestelling van 1 reeks

En schrijft € ..... over op rekening 121-0405563-84 van de vzw Joe English, kunstschilder, met vermelding: ..... ex. kunstkaarten J.E.

Bestelt hierbij ..... ex Catalogus "Joe's Kunst" aan 20 € per boek.